

DEPUTAȚII SFATULUI ȚĂRII, CARE AU VOTAT UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA, REPRESAȚI DE REGIMUL TOTALITAR COMUNIST

Anatolie POVESTCA

Cercetător științific, sector Istorie și Muzeologie, Muzeul Național de Istorie a Moldovei, șef Filială Casa Memorială „Alexei Șciusev” din Chișinău.

Deputații Sfatului Țării, care au votat Unirea Basarabiei cu România, repreșați de regimul totalitar comunist

Rezumat. Articolul abordează soarta deputaților din primul legislativ basarabeian al Sfatului Țării și al membrilor Guvernului Republicii Democratice Moldovenești, care au contribuit la crearea statului român unificat, prin votarea Declarației de Unire a Basarabiei cu România la 27 martie 1918. Basarabia și basarabenii au fost printre primii care și-au declarat dorința și voința de a reuni teritoriul națiunii române. Au fost printre primii care au suferit în urma schimbărilor politice și a convulsiilor teritoriale de la sfârșitul anilor 1940. Unii dintre ei au fost nevoiți să plece pentru totdeauna de pe pământurile natale, pentru a asigura siguranța familiilor, iar acei care, din diferite motive, au rămas, au fost acuzați de organele regimului totalitar comunist și condamnați la diverse pedepse umiltoare, încarcerați în cele mai grave închisori comuniste. Datoria generației noastre este de a onora și comemora acțiunile strămoșilor noștri.

Cuvinte-cheie: deputat, democrație, declarație, unire, represie.

The Deputies of the Country Council, who Voted for the Union of Bessarabia with Romania, Represented by the Totalitarian Communist Regime

Abstract. The article addresses the fate of the deputies of the first Bessarabian legislative body – Sfatul Țării (the Council of Country) and of the members of the Government of the Moldavian Democratic Republic, who contributed to the creation of the unified Romanian State by voting on the Declaration of Unification of Bessarabia with Romania on 27 March 1918. Bessarabia and Bessarabians were among the first to declare their desire and will to reunite the territory of the Romanian nation. They were also among the first to suffer from the political changes and the territorial seizures in the late 1940s. Some of them had to leave forever their native land in order to ensure the safety of their families, and those, who for various reasons have remained, were accused by the organs of the communist totalitarian regime and condemned to various humiliating punishments, imprisoned in the worst jails, communist camps. The duty of the modern generation is to honor and commemorate the actions of our ancestors.

Keywords: deputy, democracy, statement, union, repression.

Evenimentele Primului Război Mondial, catalizate de Revoluția din februarie 1917 și Lovitura de Stat bolșevică din octombrie 1917 din Rusia, au provocat schimbări de natură să genereze metamorfoze, care în alte condiții, cu siguranță nu ar fi fost posibile. Acestea au lăsat un impact profund asupra tuturor domeniilor și sferelor de activitate, asupra viitorului și destinului statelor europene, inclusiv asupra Guberniei Basarabia, aflată în componența Imperiului Rus. Eveniment finalizat în această regiune, cu votarea și semnarea de către deputații Sfatului Țării, la 27 martie 1918, a Declarației de Unire a Basarabiei cu România.

Sfatul Țării, creat în mod legal și democratic la 21 noiembrie 1917, s-a întrunit în 82 de ședințe plenare și două ședințe particulare. A avut trei președinți: Ion Inculeț (21 noiembrie 1917 – 2 aprilie 1918), Constantin Stere (2 aprilie 1918 – 25 noiembrie 1918), Pantelimon Halippa (25-27 noiembrie 1918). A format trei Guverne/Directorate în frunte cu Pantelimon Erhan (7 decembrie 1917 – 16 ianuarie 1918), Daniel Ciugureanu (16 ianuarie 1918 – 9 aprilie 1918), Petre Cazacu (9 aprilie 1918 – 12 decembrie 1918).

Sfatul Țării a proclamat crearea Republicii Democratice Moldovenești (RDM) la 2 decembrie 1917 și Independența RDM pe 24 ianuarie 1918, ceea ce a însemnat ruperea definitivă din componența Imperiului Rus.

Sfatul Țării a adoptat, la 27 martie 1918, Declarația despre Unirea condiționată a Basarabiei cu România. Acest act a fost consfințit, la 28 octombrie 1920, prin recunoașterea Unirii de către Marile Puteri (Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia).

La 27 noiembrie 1918, Sfatul Țării votează Reforma Agrară și renunța la doleanțele formulate în Declarația de Unire din 27 martie 1918. Prin urmare, încetează să mai funcționeze și să existe ca organ legislativ, altfel spus se autodizolvă.

Deși au fost editate lucrări cu conținut redus doar la aspectul descriptiv-cantitativ, care tratează modul de constituire și componența forului legislativ basarabean, puțin s-a relatat

despre conceptul și gândirea politică a celor care îl alcătuiau și calea parcursă de aceștia înainte și după perioada de deputați în Sfatul Țării [1, p. 204-205].

Basarabia a avut parte de oameni hotărâți, care și-au asumat rolul istoric și au înțeles însemnătatea momentului. Elita politică basarabeană își are rădăcinile în clerul ortodox, în țărâtime, boierimea națională, în tânăra intelectualitate formată la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea. Mulți dintre tinerii politicieni erau absolvenți ai Seminarului Teologic din Chișinău, Universității din Dorpad (Estonia), Kiev, Odessa (Ukraina), Moscova și Sankt Petersburg (Rusia) [2, p. 19-23].

La nivelul elitelor politice din Chișinău, la sfârșitul anului 1917 și începutul anului 1918, au existat opinii diferite și dispute acute în privința statutului politic al regiunii. Inițial, în concepția unor lideri de atunci, precum Ion Inculeț și Pantelimon Erhan, Gubernia Basarabia urma să facă parte din Republica Federativă Rusă [3, p. 18].

Aceste două personalități, socialiști-revoluționari cu experiență, erau eseri trimiși special, în iunie 1917, de Președintele Guvernului Provizoriu rus din Petrograd, Alexandr Kerenski, pentru a monitoriza evoluția evenimentelor din Basarabia și a aprofunda ideile revoluției ruse la periferiile Imperiului. În Basarabia ei au activat într-un context politic intern și extern destul de complicat. Au fost marcați de Lovitura de Stat bolșevică din octombrie 1917, de anarhia totală și debandada provocată de soldații ruși influențați de ideile bolșevice, de schimbarea dramatică a situației de pe Frontul româno-rus, de pretențiile teritoriale ale Radei Ucrainene în adresa Basarabiei.

Tot acest amalgam de factori interni și externi, a contribuit la schimbarea concepțiilor și viziunilor lor politice în privința statutului politic și a viitorului Basarabiei. Grație implicărilor active în viața politică din regiune, Ion Inculeț este ales Președinte al Sfatului Țării, iar Pantelimon Erhan devine Director General al RDM. Adoptarea Declarației de Independență din 24 ianuarie 1918 a RDM față de Imperiul

Rus, a însemnat un pas hotărâtor întreprins spre Unirea Basarabiei cu România.

O altă parte a clasei politice o constituia elita din Frațiunea Țărănească, condusă de Vladimir Țigancu și a celor din minoritățile etnice naționale, care se pronunțau pentru menținerea unei legături cu Republica Federativă Rusă în cadrul unei autonomii, din care RDM, la 2 decembrie 1917, declarase că face parte.

Categoria clasei politice în frunte cu Pantelimon Halippa, Ioan Pelivan și Daniel Ciugureanu, parte componentă a Blocului Moldovenesc, reprezentau majoritatea românească a deputaților din Sfatul Țării și optau pentru Unirea Basarabiei cu România.

Despre câte dintre aceste personalități ne mai amintim noi astăzi, românii din dreapta sau cei din stânga Prutului? O parte dintre acești deputați au activat, au trăit și s-au bucurat liniștit de viața pământească, fiind înmormântați creștinește. Alții au avut de îndurat suferințele, ororile și chinurile provocate de sistemul de presiune al regimului totalitar comunist. Locul de odihnă, destinul și soarta unora nu ne este cunoscută nici până astăzi.

Istoricilor le revine sarcina primordială de a reaminti cititorilor și a scoate în evidență momente mai puțin cunoscute despre faptele, acțiunile și destinele înaintașilor noștri.

Documentele arhivelor secrete, valorificate astăzi de cercetători, conturează tabloul îngrozitor al deznaționalizării și al genocidului la care a fost supusă populația băștinașă. Nimicirea intelectualității basarabene, a celor care nu reușiseră sau refuzaseră să se refugieze peste Prut, a constituit una dintre sarcinile fundamentale ale ocupantului sovietic. Aceștia au fost învinuiți că au votat Unirea Basarabiei cu România, au luptat împotriva Puterii Sovietice și au desfășurat activități antirevoluționare.

Dicționarul lui Alexandru Chiriac, conține informații despre membrii Sfatului Țării, prezintă date istorice semnificative despre cei 138 de deputați, care aveau mandat valid la 27 martie 1918, despre felul în care s-au constituit organele reprezentative și natura dezbaterilor din interiorul lor, despre confruntările de idei

și discuțiile care au condus la o serie de fapte și decizii importante [4, p. 27; 92].

Istoricul Gheorghe Cojocaru, în lucrarea *Sfatul Țării. Itinerar*, include informații despre traseul istoric parcurs de primul legislativ basarabean, de la constituire și până la dizolvare.

Scriitorul Iurie Colesnic, în *Generația Unirii*, prezintă informații succinte despre membrii Sfatului Țării, politicieni români și basarabeni, care și-au adus prinosul la Marea Unire. Autorul vorbește despre „Miracolul Unirii”, de ce Chișinăul și de ce anume Basarabia a dat tonul neprețuitului Act de Unire. Se invocă ideea precum că victoria, obținută la 1918, nu poate fi pusă ca o coroană de lauri doar pe umerii oamenilor politici. Este victoria unei generații care va rămâne în analele istoriei secolului al XX-lea, drept Generația Unirii [5, p. 18].

Lucrarea lui Alberto Basciani ne prezintă istoria derulată în aceste teritorii, din punct de vedere al unui istoric din afara spațiului geografic respectiv. Autorul argumentează aspirațiile, doleanțele celor care au înfăptuit Unirea și deziluziile pe care a ajuns să le vadă această regiune după Unire. Descrie politica promovată de statul român și birocratismul existent în luarea unor hotărâri, al mecanismului anevoios de executare și implimentare a reformelor inițiate [6].

Istoricul Ion Țurcanu, printr-un șir de lucrări și monografii axate pe documentarea proceselor ședințelor Sfatului Țării, cu o analiză nepărtinitoare, scoate în evidență atmosfera ce exista în mediul deputaților și al societății basarabene înaintea și după Unire.

Ștefan Ciobanu, Petre Cazacu au fost martori oculari și participanți nemijlociți la procesul de făurire al României Mari. În perioada interbelică, de sub condeiul lor vor apărea lucrări cu referință la evenimentele, acțiunile și personalitățile implicate direct sau indirect în procesul de unificare a statului român.

Istoricii români și basarabeni: Ion Constantin, Ion Negrei, Gheorghe Negru, Mihai Tașcă, Elena Postică, Gheorghe Baciuc au făcut publice un șir de documente din Arhivele de Stat și cele ale Serviciilor Secrete, au editat articole și publicat monografii legate de numele unor deputați

din Sfatul Țării, persecutați de către autoritățile regimului totalitar comunist.

Muzeograful Elena Postică, în baza dosarelor penale din Arhiva Ministerului Securității Naționale al Republicii Moldova și ale unor documente provenite din arhivele personale ale familiilor celor decedați, a reconstituit asasinatele programate ale personalităților vieții politice și culturale din Basarabia, imediat după ocuparea teritoriului de către URSS, în vara anului 1940. Elena Postică face public numele a 13 deputați membri ai Sfatului Țării și a unui fost ministru al RDM, care au votat Unirea din 27 martie 1918. Anchetarea acuzațiilor a luat sfârșit în mai 1941. Dosarul penal a fost transmis procurorului RSSM, care a aprobat actul de învinuire, transmis apoi Colegiului judiciar al Judecătoriei Supreme a RSSM. Din cauza începutului operațiilor militare, procesul judiciar nu mai avuse loc, acuzații au fost evacuați în închisorile din Penza, Kazan, Cistopol din RASS Tătară, unde și-au găsit tragicul sfârșit [7].

Din cei 14 deputați arestați în vara anului 1940, de către organele NKVD, doi dintre ei – Teodor Uncu și Teodosie Cojocaru, vor deceda în Penitenciarul Nr. 1 din Chișinău. Alți doi – Alexandru Baltaga și Vladimir Bodescu, vor pieri în spitalul din Kazani. Patru deputați: Ștefan Botnariuc, Teodor Neaga, Nicolae Secară și Grigore Turcuman, își vor găsi tragicul sfârșit în lagărul din Penza. Luca Știrbeț, Constantin Bivol și Ion Ignatiuc, vor rămâne pe veci în penitenciarul din orașul Cistopol. Emanuil Cately moare în Spitalul Nr. 5 din Sverdlovsk, iar Pantelimon Sinadino – pe drum, în timpul evacuării. Doar unul singur va rămâne în viață, menționăm pe Ion Codreanu, care va fi înlocuit cu Ana Pauker, datorită acordului dintre guvernul sovietic și cel român privitor la schimbul de prizonieri și deținuți politici [8, XII].

Teodor Uncu (n. 1881 – d. 22 noiembrie 1940). Născut în satul Isacovo, județul Orhei. Funcționar la serviciul poștei și telegrafului. În Sfatul Țării a fost ales din partea funcționarilor de poștă și telegraf din orașul Chișinău, membru al Partidului Național Moldovenesc, aderă la fracțiunea Blocului Moldovenesc. A fost

membru al Comisiei Constituționale și Financiare a Sfatului Țării, a votat Unirea la 27 martie 1918, rămâne un adept fidel al Autonomiei Basarabiei. Mandat de deputat valid din 21 noiembrie 1917 până la 27 noiembrie 2018. Arestat de organele NKVD la 17 iulie 1940, acuzat de activitate contrarevoluționară și participare la ruperea Basarabiei de la Rusia Sovietică prin votarea Unirii Basarabiei cu România. A decedat în Penitenciarul Nr. 1 din Chișinău [5, p. 315], [9, p. 811], [10, p. 136], [11, p. 90].

Teodosie Cojocaru (n. 3 mai 1879 – d. 23 ianuarie 1941). Născut în orașul Chișinău, absolvent al Liceului Militar din Odessa, fost ofițer în armata țaristă, participant în Războiul ruso-japonez și la Primul Război Mondial. În Sfatul Țării a fost ales din partea Comitetului Executiv al Consiliului Deputaților Țărani. Membru al Comisiei de Declarații și Statute, unul dintre liderii militari ai Sfatului Țării. A deținut funcția de Director General al Războiului. Mandat de deputat valid din 21 noiembrie 1917 până la 26 ianuarie 2018 [9, p. 801]. Deputat în primul Parlament al României, primar al orașului Chișinău între anii 1919–1920. Arestat de organele NKVD la 13 august 1940, acuzat de săvârșirea unor crime prevăzute de Codul Penal al RSS Ucrainene, decedat în Penitenciarul Nr. 1 din Chișinău [5, p. 169-170], [11, p. 90].

Teodor Neaga (n. 8 martie 1880 – d. 6 decembrie 1941). În certificatul eliberat de NKVD este indicat faptul că a decedat la 20 mai 1943, în penitenciarul din Penza). Născut în satul Dănceni, județul Chișinău. Absolvent al Seminarului Teologic din Chișinău și al Academiei Teologice din Kiev. Timp de patru ani activează ca Secretar al Direcției Eparhiale din Chișinău, profesor de limbă rusă și istorie în diferite școli și licee, membru al Uniunii Pedagogilor din Basarabia. În Sfatul Țării a fost ales deputat din partea Uniunii Pedagogilor Moldoveni din Basarabia, cu mandat de deputat valid din 21 noiembrie 1917 până la 27 noiembrie 2018 [9, p. 807]. Aderă la Fracțiunea Blocul Moldovenesc, votează Unirea Basarabiei cu România. Ulterior va fi membru al Partidului Poporului condus de mareșalul A. Averescu, pe listele

căroră între 1926–1927, este ales deputat în Parlamentul de la București. Arestat de organele de represii sovietice, se stinge din viață într-un spital al închisorii din orașul Penza [5, p. 265], [11, p. 90-91].

Vladimir Bodescu (n. 4 martie 1868 – d. 28 noiembrie 1941). Născut în satul Durlăști, județul Chișinău, absolvent al Facultății de Drept a Universității din Kiev. Jurist de meserie, activează ca magistrat în orașul Taganrog, Berdeansk. Este ales deputat în Sfatul Țării din partea Asociației Juriștilor din Basarabia, aderă la Partidul Muncii al Agricultorilor Moldoveni ca fracțiune în Blocul Moldovenesc. Mandat de deputat înregistrat cu nr. 15, valid din 21 februarie 1918 până la 27 noiembrie 1918 [9, p. 799]. După Unire a fost Director general al Justiției din Basarabia și membru al Partidului Poporului condus de mareșalul A. Averescu. În momentul arestării, la 10 august 1940, afirma organelor NKVD, că Unirea Basarabiei cu România a fost un act firesc. Se stinge din viață într-un spital al închisorii din orașul Kazani [5, p. 120-121], [7, p. 1], [11, p. 91].

Ion Ignatiuc (n. 15 februarie 1893 – d. 26 ianuarie 1943). Născut în satul Prepeleța, județul Bălți. Participant la Primul Război Mondial, marinar al Marinei din Marea Neagră. Congresul Militarilor Moldoveni, în octombrie 1917, îl alege deputat în viitorul Sfat al Țării, înregistrat cu nr. 101, ca reprezentant al marinarilor Flotei Mării Negre, unde, la 27 martie 1918,

avea să voteze Unirea Basarabiei cu România [9, p. 805]. Membrul al Comisiei pentru Întrebări/Interpelări și candidat pentru Comisia Agrară. După Unire a fost primar al satului Pepeni. A fost arestat de organele NKVD din Bălți la 23 iulie 1940. Se stinge din viață într-un lagăr din RASS Tătară. În memoria înaintașului neamului și al deputatului Sfatului Țării, Gimnaziului din satul natal, i s-a conferit numele „Ion Ignatiuc” [5, p. 232-233], [11, p. 91].

Pantelimon Sinadino (n. 17 iulie 1875 – ?). Născut la Chișinău, dintr-o familie de negustori greci. A studiat la Liceul nr. 1 din Chișinău, la Universitatea „Taras Șevcenko” din Kiev, specialist în economie, finanțe și medicină. A fost medic, scriitor și om politic. Primar al Chișinăului între 1903–1904, 1905–1907 și 1909–1910. În 1917, devine membru în Sfatul Țării din partea minorității grecești. Participă la unele ședințe ale Comisiei Agrare. A fost împotriva expropriării moșierilor, în vederea împrumutării țăranilor. Din motive de sănătate, activează puțin în cadrul Sfatului Țării. Deține mandat de deputat, înregistrat cu nr. 184, din 3 decembrie 1917 până la 9 martie 1918 [9, p. 809]. Membrul Comisiei de Mandate, Comisiei de Declarații și Comisiei de Statute. Comisia de validare i-a retras mandatul de deputat, ca urmare a acțiunilor sale dăunătoare Sfatului Țării (Fig. 1).

În fruntea unei delegații de proprietari basarabeni aflate în Iași, în luna martie 1918, înmânează un Memoriu regelui Ferdinand I

Fig. 1. Carte de identitate pe numele lui Pantelimon Sinadino. Arhiva MNIM

al României, unde roagă să asigure securitatea vieții și a averii, să instaureze în țară ordinea bazată pe respectarea legii, drepturilor și a securității fiecărui cetățean. În cadrul acelei întrevederi, se declară susținător al Unirii Basarabiei cu România. Între anii 1924–1940, ocupă funcții de răspundere la Banca Populară din Basarabia. La propunerea lui I.G. Duca, devine membru al Partidului Național-Liberal și este ales deputat în Parlamentul României. A fost arestat de organele de represii sovietice la 9 iulie 1940, ținut în închisoarea din Tiraspol, apoi transferat în închisoarea din orașul Penza. Soarta lui ulterioară nu este cunoscută [5, p. 294-295], [11, p. 91], [12, p. 323-324], [13, p. 168-169].

Constantin Bivol (n. 10 martie 1885 – d. 12 martie 1942). Născut în satul Costești, județul Chișinău, într-o familie de agricultori. În anii tinereții s-a dovedit a fi nu numai un harnic agricultor, dar și un bun militar. Până în anul 1918, își îndeplinește serviciul militar în armata țaristă. A fost ales deputat din partea Comitetului Executiv Central Moldovenesc. Mandat valid de deputat din 23 decembrie 1917 până la 27 noiembrie 1918. În calitate de deputat al Sfatului Țării la 27 martie 1918, votează Unirea Basarabiei cu România. În anul 1919, devine deputat în Parlamentul României. Membru al Partidului Național Țărănesc între 1925–1927, primar al satului Costești în anii 1925–1926. Este arestat la 25 august 1940. A decedat în spitalul închisorii nr. 4 din orașul Cistopol [11, p. 91].

Emanoil Catelly (n. 25 ianuarie 1883 – d. 18 februarie 1943). Născut în satul Zgârdești, județul Bălți. A învățat la școala primară din sat, admis la Școala Agricolă inferioară din satul Cucuruzeni, apoi absolvent al Școlii Militare din Odessa. Președinte al Comitetului Național Moldovenesc din Odessa. A participat activ la organizarea și crearea cohortelor moldovenești, nu a votat Unirea Basarabiei cu România, circumstanțele au fost de așa natură, în acea zi se afla în drum de la Odessa spre Bălți.

Senator în Parlamentul României între 1927–1928. Prefect al județului Bălți între anii 1923–1924, 1933–1937. În timpul mandatului său, în județul Bălți s-au construit 49 de școli,

a fost renovat edificiul Școlii Normale, s-a construit noua clădire a Liceul de fete „Domnița Ileana”. Arestat de organele NKVD din Bălți la 5 iulie 1940, întemnițat în penitenciarul din Chișinău, evacuat împreună cu alți deținuți în închisoarea nr. 4 din orașul Cistopol. Se stinge din viață într-un lagăr din orașul Sverdlovsk [5, p. 141-147], [7, p. 77], [11, p. 91-92].

Luca Știrbeț (n. 7 februarie 1889 – d. 15 martie 1942). Născut în satul Cărpineni, județul Chișinău. A terminat Școala de Ofițeri Activi din Pskov, Școala Superioară de Documentare și Științe Administrative din București. Ofițer în armata țaristă, membru al Comitetului Național Moldovenesc din Odessa, condus de Emanoil Catelly. A fost trimis pe frontul român pentru a face propagandă printre soldații moldoveni în sprijinul autonomiei Basarabiei, secretar al primei organizații de învățători din Chișinău, director de tipografie și administrator al ziarului și revistei *Viața Basarabiei*. Își face serviciul militar în Regimentul I Moldovenesc, dislocat la Chișinău. Lucrarea *Figuri contemporane din Basarabia*, ne oferă informația că a făcut parte din Blocul Moldovenesc pentru crearea RDM, a fost decorat cu medalia Ferdinand I, pe care a primit-o de rând cu alți deputați din Sfatul Țării.

Acest aspect ne sugerează ipoteza că ar fi fost deputat în Sfatul Țării și că ar fi votat Unirea Basarabiei cu România. Cu toate că pe listele de bază ale membrilor Sfatului Țării numele lui Luca Știrbeț nu apare [9, p. 798-811]. Același lucru este confirmat și de procesul-verbal ca parte componentă a dosarului nr. 824 de anchetă, unde în urma interogatoriului, afirma că „la votarea din 27 martie 1918 nu a participat, deoarece nu a fost ales din partea regimentului moldovenesc”, deși susținea plenar ideea despre despărțirea de Rusia Imperială și Unirea cu România. Este printre primii deportați din satul Cărpineni, arestat la 20 iulie 1940. Se stinge în spitalul închisorii din orașul Cistopol [5, p. 305-306], [11, p. 92].

Alexandru Baltaga (n. 14 aprilie 1861 – d. 7 august 1941). Născut în satul Lozova, după terminarea Școlii Parohiale din Lozova, își continuă studiile la Seminarul Teologic din

Chișinău. A fost coleg de promoție cu Alexandru Ciugureanu, tatăl lui Daniel Ciugureanu, viitorul prim-ministru al RDM. Activitatea de păstorie a sufletelor și slujitor al lui Dumnezeu o începe la 3 decembrie 1883, numit paroh la Biserica cu hramul „Aleksandr Nevski” din localitatea Călărași, hirotonit diacon la 26 ianuarie 1886, iar la 2 februarie 1896, preot la aceeași biserică, unde cu permisiunea, prin derogare de la reglementările vremii, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, îi permite activitatea până la sfârșitul vieții. Președinte al Congresului Eparhial timp de 22 de ani (1903–1925). Din 1908 colaborează la revista „Luminătorul”. În perioada 1899–1918, învățător la școala primară din Călărași. În toamna anului 1917, preoțimea basarabeană l-a delegat deputat în forul legislativ al Basarabiei. Mandatul său cu nr. 10, validat la prima ședință a Sfatului Țării – 21 noiembrie 1917, îl deține până la ultima ședință – 27 noiembrie 1918 [9, p. 798]. Votează Unirea Basarabiei cu România. Membru al Comitetului de unificare a bisericilor din România Mare, își continuă activitatea ecleziastică și cea obștească. A avut doi copii adoptivi, Vsevolod și Margareta.

Năpasta se abate peste el odată cu anexarea Basarabiei de către Uniunea Sovietică la 28 iunie 1940. În acele zile, Alexandru Baltaga rămâne la

Călărași, alături de enoriașii săi. Soția și copii se refugiază peste Prut. Arestul a fost sancționat de Iosif Mordoveț, locțiitorul șefului NKVD, în primele zile de după ocupație (Fig. 2).

Ancheta preliminară este terminată la 13 mai 1941, iar a doua zi procurorul RSSM aprobă rechizitoriul și trimite dosarul Judecătoriei Supreme. În legătură cu începerea operațiilor militare de la 22 iunie 1941, Alexandru Baltaga nu mai apucă condamnarea în Moldova. Alături de ceilalți deputați, a fost evacuat în renumita închisoare din Kazani. A decedat la spitalul închisorii, pe 7 august 1941. În certificatul de deces a fost trecută următoarea informație: inflamație intestinală. Avea 80 de ani împliniți și era decanul de vârstă al tuturor deputaților Sfatului Țării la acea vreme [5, p. 116-117], [11, p. 92], [14, p. 22].

Nicolae Secară (n. 9 mai 1894 – d. 24 februarie 1942). Născut în satul Rudi, își face studiile la Școala Agricolă din Chișinău, Academia Agricolă din Moscova și licențiat al Facultății de Agronomie a Universității din Iași. Profesor în domeniul viei și vinificării. În toamna anului 1916, este mobilizat în armată și trimis la Școala Militară din Odessa. Este ales deputat în Sfatul Țării din partea Comitetului executiv moldovenesc al Sovietului de deputați al soldaților,

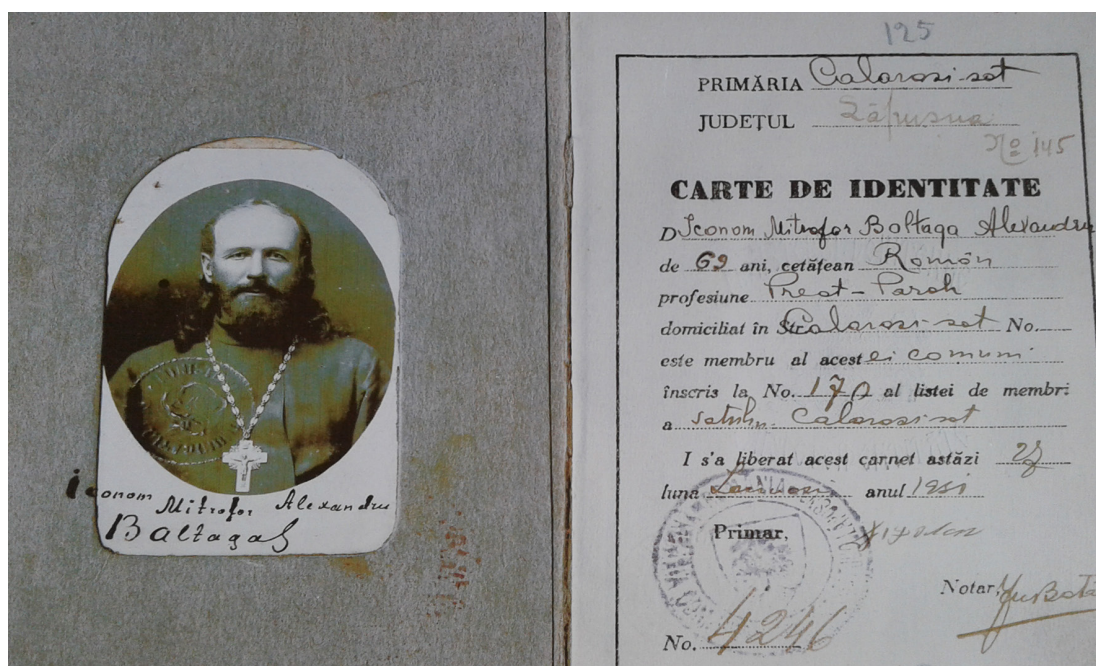

Fig. 2. Carte de identitate pe numele lui Alexandru Baltaga. Arhiva MNIM

ofițerilor și marinarilor din garnizoana Odessa. Mandat valid de deputat înregistrat cu nr. 182 din 21 noiembrie 1917 până la 27 noiembrie 1918 [9, p. 809]. Adjunct al Directorului general pentru treburile militare, s-a implicat activ în evenimentele politice de la sfârșitul anului 1917, începutul anului 1918. În legătură cu invitarea trupelor române de a face ordine în Basarabia, atrage asupra sa ura unităților militare din cadrul „frontotdel”. Împreună cu Vladimir Cristi, Ministru de Interne, au fost nominalizați de către Guvernul Republicii Democratice Moldovenești, să se deplaseze la Kiev, pentru a aplana litigiul cu Rada Ucraineană, în privința pretențiilor teritoriale asupra Basarabiei. Votază Unirea Basarabiei cu România. Membru al Comisiei privind Reforma Agrară din Basarabia. Din 1933 și până în momentul arestării sale din 20 iulie 1940, activează ca profesor la Facultatea de Agronomie din Chișinău. În iunie 1941, împreună cu alți arestați este transferat la închisoarea nr. 1 din Penza [5, p. 291], [11, p. 92-93].

Grigore Turcuman (n. 20 octombrie 1890 – d. 28 mai 1942). Născut în satul Tătărauca-Noua, județul Soroca. Din 1912 până în 1917, își satisface serviciul militar în armata țaristă, cu grad de căpitan de marină în rezervă din cadrul Flotei Mării Negre dislocate în orașul Sevastopol. Membru al Partidului Național Moldovenesc din Sevastopol. Participant la Congresul Militarilor Moldoveni din octombrie 1917, unde a fost ales în comitetul de organizare a Sfatului Țării. Deputat din partea soldaților basarabeni din Sevastopol, membru al Comisiei Agrare, votează Unirea Basarabiei cu România. Mandat valid de deputat înregistrat cu nr. 204 din 21 noiembrie 1917 până la 27 noiembrie 1918 [9, p. 810].

Între 1919–1928, este membru activ al Partidului Național-Țărănesc. Între 1928–1937, este membru al Partidului Național Liberal, angajat al primăriei Soroca și subprefect al Județului Soroca. Este arestat de organele NKVD la 2 iulie 1940, învinuit că a înăbușit revolta marinarilor de pe vasul militar pe care își satisfacea serviciul militar. Învinuit că a fost agent al Siguranței române în teritoriu și că a primit un lot de 50 ha de pământ din partea

Guvernului Românie, ca dovadă a votării Unirii Basarabiei. Se stinge în spitalul închisorii nr. 1 din Penza [5, p. 310-311], [11, p. 93].

Ștefan Botnariuc (n. 26 octombrie 1875 – d. 22 august 1941). Născut în satul Bălan, județul Bălți. Membru al Comitetului Gubernial al Partidului Eserilor și al Comitetului Funciar Gubernial. A fost delegat în Sfatul Țării din partea Congresului III al țăranilor reprezentând minoritățile ucrainene. Mandat valid de deputat înregistrat cu nr. 19 din 21 noiembrie 1917 până la 27 noiembrie 1918 [9, p. 799]. A activat în cadrul a mai multe Comisii: Mandate, Declarații și Statute, Arbitraj și Agrară. A votat Unirea Basarabiei cu România. Între anii 1922–1926, este ales deputat în Senatul României. Arestat de NKVD la 22 iulie 1940, se stinge în spitalul închisorii nr. 1 din Penza [5, p. 128-129], [11, p. 93].

Ion Codreanu (n. 14 aprilie 1879 – d. 15 februarie 1949). Născut în satul Ștefănești, județul Soroca. Ofițer în armata țaristă, membru al Comitetului Național Moldovenesc din Odessa. A fost ales deputat în Sfatul Țării din partea militarilor moldoveni, membru al Comisiei Agrare. Mandat valid de deputat înregistrat cu nr. 53 din 21 noiembrie 1917 până la 27 noiembrie 1918 [9, p. 801]. Votază Unirea Basarabiei cu România.

Membru al delegației basarabene la Conferința de Pace de la Paris, 1919. Deputat în Parlamentul României din partea Partidului Național Țărănesc, în anii 1920, 1922, 1927, 1928–1938 și vice-președinte al Camerei Deputaților. Împreună cu Constantin Stere, întemeiază Partidul Radical Țărănesc (1931). Arestat de organele NKVD din Bălți la 25 iulie 1940. În urma Acordului dintre Guvernul sovietic și cel român, privityor la transferul de deținuți politici, este schimbat, în mai 1941, cu Ana Pauker-Robinson, agent al Komintern-ului și unul din liderii Partidului Comunist Român. Singurul deputat al Sfatului Țării, care a supraviețuit terorii. Se stinge din viață și este îngropat la Cimitirul „Sf. Vineri” din București [5, p. 168-169], [11, p. 93].

Interesant este de menționat faptul că, pentru autoritățile regimului totalitar comunist, important era de a-i localiza și lichida fizic pe

toți membrii Sfatului Țării, care ar fi putut vorbi despre evenimentele anilor 1917–1918 din Basarabia. Mașinăria represivă a regimului totalitar comunist nu a ținut cont nici de faptul că respectivul deputat a votat pentru Unire, s-a abținut de la votare sau a votat contra.

Voi aduce exemplul a doar trei, dintre cei 36 de deputați, care s-au abținut de la votarea din 27 martie 1918.

Gavril Buciușcanu, după evenimentele din 27 martie 1918, a fugit peste Nistru. S-a implicat activ în formarea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești (RASSM). A deținut funcții importante în conducerea RASSM. Odată cu represiile începute în 1937, este arestat și executat pe 23 octombrie 1937, la Tiraspol [11, p. 89].

Ivan Krivorukov, deși a deținut funcții importante de Comisar al Poporului și membru al Comitetului Revoluționar al RASSM, a fost executat în 1937 [11, p. 89].

Vladimir Țiganco, fost lider al Frațiunii Țărănești din Sfatul Țării, remarcat prin activitatea sa contra intrării armatei române în Basarabia și contra Unirii Basarabiei cu România. După evenimentele din 27 martie 1918, se refugiază la Odessa, unde înființează Frațiunea Țărănească din exil. Împreună cu persoanele filo-ruse, fostul Primar al Chișinăului, Alexandru Schmidt și cu mareșalul nobilimii basarabene, Alexandr Krupenski, participă la Conferința de Pace de la Paris. Încearcă, fără succes, să acrediteze ideea anexării Basarabiei de către România și se pronunță contra recunoașterii Unirii Basarabiei cu România. Se stabilește cu traiul la Leningrad, părăsește viața politică și se dedică arhitecturii. În timpul Marii Terori staliniste, este declarat suspect politic, arestat la 29 noiembrie 1937, judecat la 2 decembrie 1937 și executat în una din zilele lunii ianuarie 1938 [11, p. 89-90].

Cei trei deputați, membri ai Sfatului Țării, care au votat împotriva Unirii Basarabiei cu România, au avut o soartă la fel de crudă și nemiloasă. Regimul comunist nu i-a cruțat nici pe ei de pedepsele și închisorile din Gulag.

Arcadie Osmolovski (n. 1877 – d. 16 iunie

1931). A studiat la Universitatea din Petersburg, facultatea de Fizică și Matematică, Științele Naturii și Pedagogie. Profesor la gimnaziul lui Mihail Karcevski și la Gimnaziu de fete din Chișinău. Între 1906–1908, tipărește revista „Învățătorul poporului”. Om politic, deputat în Sfatul Țării înregistrat cu nr. 152, din partea organizațiilor naționale ale ucrainenilor din Basarabia [9, p. 808]. Activează în Comisiile Constituțională și Școlară. La 27 martie 1918, votează împotriva Unirii Basarabiei cu România. Pentru activitatea lui antiromânească, este declarat de autoritățile române, la 10 noiembrie 1918, persona non-grata și, prin mijlocirea Consulului francez, expulzat peste Nistru. Inițial se stabilește la Celbase, județul Dnestrovsc. Din 1919 se stabilește pentru un timp la Odessa, unde i se propune să fie profesor la Gimnaziul ucrainean „Ivan Franko”, apoi a predat la Universitatea din Odessa, cursul de geologie și mineralogie aplicată.

În urma unui denunț, venit de la un student restanțier în anul 1931, este arestat (dosarul cu nr. 13919-P de la GPU Odessa, din 7 martie 1931). La 21 aprilie (după alte surse 27 aprilie) 1931 are loc decesul. Actul medical atestă un atac de cord. La 3 mai 1931, dosarul lui Arcadie Osmolovski, a fost clasat pe motiv că anchetatul a decedat, iar la 16 iunie 1931, dosarul este trimis în Arhiva orașenească [5, p. 270], [11, p. 93-94], [15, p. 81].

Mihai Starenki (n. 8 noiembrie 1879/1880–?). Membru al societății ucrainene din Chișinău, al Partidului Socialist-Revoluționar Ucrainean din Chișinău. A fost ales deputat în Sfatul Țării înregistrat cu nr. 192, din partea societății ucrainene. Mandat valid din 21 noiembrie 1917 până la 27 octombrie 1918 [9, p. 809]. Membru al Comisiilor Constituționale, de Declarații și Statute, de Arbitraj, Administrativă și Agrară.

La 27 martie 1918, votează împotriva Unirii Basarabiei cu România. Există o versiune referitoare la destinul lui Mihail Starenki precum că după Unire și-ar fi făcut studii de medicină în România, stabilit cu traiul la Chișinău. Odată cu vizita regelui Carol II-lea la Chișinău, în 6 ianuarie 1940, la recepția oferită

cu această ocazie, ține un discurs unde mulțumește Statului român. Deși a votat contra Unirii, n-a fost împiedicat să obțină studii superioare și să practice medicina. Coloana a cincea a furnizat aceste date organelor de reprimare sovietice. Nu cunoaștem care a fost soarta lui ulterioară [5, p. 298], [11, p. 94], [15, p. 81].

Ștefan Balamez (n. 1884 – ?). Născut la Chișinău într-o familie de bulgari, membru al Partidului Socialist. Deputat în Sfatul Țării, înregistrat cu nr. 9, de către Comitetul Central al Uniunii Funcționarilor din Basarabia [9, p. 799]. S-a remarcat în Sfatul Țării prin activitatea gălăgioasă, îndeosebi prin replicile date și prin tentativa de a convoca o ședință specială a Sfatului Țării, în luna iulie 1918. Ședința nu putea avea loc deoarece, încheindu-și sesiunea, Sfatul Țării putea fi convocat doar prin Înalt Decret Regal. În Sfatul Țării a fost membru al Comisiilor de Control, Financiare, Bugetare și vice-președinte al Comisiei Constituționale. După 1918, Ștefan Balamez începe activitatea de comerciant, la Primăria municipiului Chișinău. La 13 iunie 1941, cu puțin timp înainte de retragerea trupelor sovietice din Basarabia, Ștefan Balamez este arestat de NKVD. Este evacuat în grabă, așa încât ancheta este efectuată deja la Ivdel.

La 17 noiembrie 1941, lui Balamez i se aduce la cunoștință că ancheta a luat sfârșit. În baza unei singure mărturie (donos), anchetatorul propune examinarea cazului la Consfătuirea Specială din cadrul NKVD al URSS, iar în calitate de pedeapsă propune execuția prin împușcare. La 24 iunie 1942, dosarul lui Ștefan Balamez a fost examinat la Consfătuirea Specială, care s-a dovedit mai înțeleghătoare. Este condamnat în „calitatea de membru al unui partid contrarevoluționar”, la zece ani de lagăr de corecție prin muncă. Nu știm dacă a supraviețuit [5, p. 114-115], [7, p. 1], [11, p. 94], [15, p. 78].

Autoritățile regimului totalitar comunist, după 32 de ani de la Unirea Basarabiei cu România, aveau să pedepsească și pe acei deputați ai Sfatului Țării care mai erau în viață. Aceștia erau căutați deja pe teritoriul României.

Printr-o singură operațiune de amploare, pregătită și desfășurată minuțios, cu concursul

direct al Partidului Comunist din România, aflat la putere, dirijați din umbră de consilierii sovietici și de securitatea română comunistă în „Noaptea Demnitarilor” la 5/6 mai 1950, au fost arestați circa 90 de persoane calificate, în limbajul oficial (politic) de moment ca „foști miniștri și înalți funcționari de stat în guvernele burgheze ale României, activiști importanți ai partidelor reacționare” [16, p. 34-35].

Printre cei arestați au fost și politicieni din Basarabia, care au participat nemijlocit la Actul Unirii de la 1918. Aceștia au deținut funcții de conducere în Guvernul și Legislativul statului român din perioada interbelică, precum Pantelimon Halippa, Daniel Ciugureanu, Ioan Pelivan, Constantin Tomescu, generalul Ioan Râșcanu.

Pantelimon Halippa (n. 1 august 1883 – d. 30 aprilie 1979). Născut în satul Cubolta, județul Soroca. A urmat școala primară din localitatea natală, apoi cursurile Școlii Spirituale din Edineț și ale Seminarului Teologic din Chișinău. După absolvirea acestuia, în 1904, se înscrie la Facultatea de Științe Naturale a Universității din Dorpad, pe care din cauza revoluției de la (1905–1907), nu a absolvit-o. La sugestia prietenilor se înscrie la Universitatea din Iași, unde studiază cursurile Facultății de Litere, secția Istorie (1908–1912).

Revine la Chișinău împreună cu marele mecenat Vasile Stroescu și cu Nicolae Alexandri, unde contribuie la apariția revistei, iar mai apoi, din 1914 și a ziarului „Cuvânt Moldovenesc”. În aprilie 1917, împreună cu Vasile Stroescu, Paul Gore, Vladimir Herța și Onisifor Ghibu, a înființat Partidul Național Moldovenesc.

A făcut parte din Societatea Culturală Moldovenească, a participat activ la Congresele preoților (13-19 aprilie 1917), studenților (20 mai 1917), învățătorilor (20-25 mai 1917), țărănilor (21-24 mai 1917) și la Congresul Ostașilor Moldoveni (20-28 octombrie 1917).

Este ales deputat în Sfatul Țării înregistrat cu nr. 96, din partea Comitetului Gubernial Țărănesc. Mandat valid de deputat din 21 noiembrie 1917 până la 18 februarie 1919 [9, p. 804]. Votează la 27 martie 1918, Unirea

Basarabiei cu România. A fost vice-președinte și apoi Președinte al Sfatului Țării.

Împreună cu Daniel Ciugureanu, Ștefan Ciobanu și Ion Pelivan a făcut parte din delegația care a dus la Iași Actul Unirii Basarabiei cu România. Apoi, alături de alți fruntași basarabeni, a luat parte la Adunările de la Cernăuți și Alba Iulia, care au proclamat Unirea Bucovinei și respectiv Unirea românilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș cu România.

În perioada interbelică a deținut mai multe funcții în Parlamentul și Guvernul României. Este arestat în 1950 și condamnat la doi ani de închisoare (Sighet), apoi predat URSS, care îl condamnă la 25 ani de muncă silnică în Siberia. Amnistiat în 1955. A cunoscut ororile celor 11 lagăre, prin care a trecut. A fost readus în țară, condamnat și închis pentru alți doi ani în închisoarea de la Gherla, după care este eliberat. Revine și locuiește la București, își caută toată viața dreptatea prin scrisori și demersuri adresate oficialităților. A fost permanent o persoană incomodă regimului [5, p. 225-226], [11, p. 94-95], [17, 17-60].

Daniel Ciugureanu (n. 9 decembrie 1885 – d. 6/19 mai 1950). Născut la Șirăuți, județul Hotin. Absolvește școala primară din satul natal, frecventează cursurile liceale din Bălți, urmează Seminarul Teologic din Chișinău (1902–1905). Se înscrie la Facultatea de medicină a Universității din Kiev (1905), pe care o absolvește obținând titlul de medic chirurg-urolog și doctoratul în medicină (1913). În mediul Academic, tot mai des se vehiculează ideea precum că Daniel Ciugureanu nu ar fi obținut titlul de doctor în medicină. Prin decizia Consiliului profesoral al Facultății de medicină din Kiev din 16 octombrie 1912, îi este conferit titlul de medic. Dat fiind faptul că se afla într-un mediu geografic, unde limba rusă se vorbea și se vorbește în continuare, iar cuvântul „medic” în traducere înseamnă „doctor”, probabil că își atribuisese sintagma doctor Daniel Ciugureanu [18, p. 18-19].

În 1908, participă la înființarea Asociației studenților moldoveni *Deșteptarea*. Din acest cerc au făcut parte Alexei Mateevici, Simion Murafa, Ștefan Ciobanu, Dimitrie Bogos. Lupta

pentru drepturile naționale și idealurile sociale ale românilor basarabeni au fost drept obiective prioritare în cadrul constituirii acestei asociații. În 1912, din cauza viziunilor sale unioniste, este exilat în Siberia pentru câteva luni. Revine în țară, practică chirurgia la spitalul din satul Vorniceni, Strășeni și la spitalul din orașul Hâncești.

În aprilie 1917, un grup de intelectuali au pus bazele Partidului Național Moldovenesc. Printre fondatorii Partidului s-a remarcat și Daniel Ciugureanu. A participat la diferite congrese, conferințe, întâlniri prin care s-a pregătit terenul pentru obținerea autonomiei Basarabiei în octombrie 1917. A fost însă o autonomie fragilă și o Republică provizorie, fără armată și fără susținere din afară. Revoluția bolșevică stârnește haosul nu numai în Rusia, ci pe întreg cuprinsul Imperiului. Armata rusă angajată prin tratate de alianță să susțină frontul de răsărit, trădează Antanta și părăsește frontul, fărâmițându-se în bande de prădători și asasini de nestăpânit. A făcut parte din Biroul de Organizare al Sfatului Țării. Datorită muncii pline de abnegație depusă de acest birou, Sfatul Țării și-a putut deschide ședința inaugurală la 21 noiembrie 1917. Daniel Ciugureanu a fost deputat în Sfatul Țării înregistrat cu nr. 48, de la 21 noiembrie 1917 până la 16 ianuarie 1918 [9, p. 801]. Nici atmosfera din interiorul Sfatului Țării divizat în două tabere adverse nu era stabilă. În componența Sfatului Țării se relevau două grupări: Blocul Moldovenesc, care opta pentru unirea RDM cu România și Frațiunea Țărănească, care opta pentru autonomie în cadrul unei viitoare federații ruse.

În aceste condiții, Blocul Moldovenesc din Sfatul Țării avea de luptat împotriva haosului rusesc, împotriva tendințelor anexioniste ucrainene, împotriva forțelor retrograde interne, cere Guvernului român ajutorul armatei, pentru a pune capăt haosului creat de bolșevici. Aceasta s-a soldat cu intrarea trupelor române în Chișinău, în ziua de 13 ianuarie 1918. În aceste conjuncturi are loc căderea primului guvern condus de Pantelimon Erhan.

Daniel Ciugureanu, aflat în fruntea Blocului Moldovenesc, este ales de către Sfatul

Țării în calitate de Președinte al Consiliului de Miniștri al RDM (16 ianuarie 1918 – 27 martie 1918). În acele momente cruciale, Daniel Ciugureanu, deleghează pe Teofil Ioncu în Petrograd pentru a respinge pretențiile teritoriale ale Radei Ucrainene, iar el la Chișinău, reușește să determine Sfatul Țării să proclame la 24 ianuarie 1918 Independența RDM, să emită un act diplomatic adresat Angliei, Australiei, Danemaricii, Elveției, Franței, Germaniei, Greciei, Italiei, Norvegiei, Olandei, Portugaliei, S.U.A., Spaniei, Suediei, Turciei de recunoaștere a Independenței. Fără efortul acestui mare patriot, Unirea s-ar fi înfăptuit cu mult mai târziu de 27 martie 1918 sau nu s-ar fi înfăptuit deloc.

În timpul mandatului său de șef al guvernului, întreprinde mai multe vizite la Iași, unde are reuniuni cu oficiali români, la care prezintă și susține planul Unirii Basarabiei cu România. Delegația basarabească prezentă în Iași, compusă din Daniel Ciugureanu, Ștefan Ciobanu, Ion Pelivan, Pan Halippa, a prezentat regelui Ferdinand I, Actul Unirii. Conform condițiilor Unirii, Basarabia urma să aibă asigurați doi reprezentanți proprii în guvernul României.

După Unire, a demisionat din funcția de premier pentru a intra în Guvernul României ca reprezentant al Basarabiei. La 9 aprilie 1918, Regele Ferdinand I, printr-un decret regal, i-a numit pe Ion Inculeț și Daniel Ciugureanu miniștri în Guvernul României pentru Basarabia.

Daniel Ciugureanu a fost ministru fără portofoliu în guvernul Alexandru Marghiloman (19 martie 1918 – 05 noiembrie 1918), în guvernul general Constantin Coandă (06 noiembrie 1918 – 12 decembrie 1918), în guvernul Ion I.C. Brătianu (12 decembrie 1918 – 27 septembrie 1919), și în guvernul general Arthur Văitoianu (27 septembrie 1919 – 30 noiembrie 1919).

În timpul mandatelor sale de ministru, Daniel Ciugureanu, împreună cu Ion Pelivan ministru de externe al Basarabiei, participă la Conferința de Pace de la Paris, din 1919, și Tratatul de la Paris (1920), unde s-a pus punctul definitiv în chestiunea Unirii Basarabiei cu România. A promovat și susținut Unirea provinciilor românești cu România, a militat pentru apărarea

integrității teritoriale a României și sporirea prestigiului ei în lume.

În 1922–1923, Daniel Ciugureanu a fost vice-președinte al Camerei Deputaților din București. Demisionează din această funcție în semn de protest, legat de Constituția din 1923. În 1927, Daniel Ciugureanu a fost medic-primar al Serviciului de Urologie pe lângă Spitalul „Regina Maria” din Chișinău. A fost parlamentar în mai multe legislaturi. Deputat cu patru mandate (deputat de Chișinău 1919, deputat de Cetatea Albă 1922, deputat de Lăpușna 1926, deputat de Hotin 1931), Senator de Tighina (1933), vice-președinte apoi Președinte al Senatului României Mari (1936–1937).

A trăit și activat după Unire în Basarabia. În tot acest timp, a rămas fidel idealurilor și aspirațiilor naționale, dar a constatat că acele reforme, schimbări la care aspirau să fie făcute în Basarabia, rămâneau cu mult în urmă, față de realizările din Regat.

În 1920, apare lucrarea sa *Problema rusă față de interesele europene și române*, publicată la editura „Glasul Țării” din Chișinău, unde expune succint câteva puncte referitor la ruși și intențiile acestora. Îi cunoștea foarte bine pe ruși, a fost arestat de ei, a trăit pe timpul dominației țariste, a văzut trădarea rusească, a văzut bolșevismul la el acasă, vedea mult mai bine și înțelegea mult mai repede și mai profund decât alți oameni politici de atunci, cum bolșevismul poate deveni o forță uriașă, care să aducă teroare asupra multor popoare ale lumii. Lucrarea a fost interzisă de regimul comunist până la 1989 și neglijată de ambele state românești după independență. În 1926, a fost condamnat la moarte în contumacie de regimul bolșevic. În 1932, se stabilește cu traiul la București.

Astfel, în februarie 1932, Daniel Ciugureanu printr-un Memoriu, îl informa pe Carol al II-lea despre condițiile reale din Basarabia, oferind o cale de rezolvare, de ieșire din această criză. Memoriul era redactat pe 28 de pagini. De la bun început venea cu o constatare dură, pe care mulți din România nu erau gata s-o accepte la acel moment. „Rusia sovietică nu va renunța niciodată la pretențiile sale de a intra în posesia

Basarabiei, chiar și în cazul în care diplomația română ar fi reușit să ajungă la semnarea unui acord cu U.R.S.S., care să asigure frontierele actuale, acesta ar fi fost desființat de liderii sovietici cu primul prilej”. Conform ideii lui Ciugureanu, „scopul Moscovei era nu simpla recâștigare a Basarabiei, sovieticii ținteau distrugerea întregii României, care era o barieră în extinderea comunismului în partea de Sud-Est a Europei, iar Basarabia ar fi fost tocmai pretextul pentru o intervenție militară împotriva statului român”. Nu cunoaștem care a fost răspunsul regelui sau dacă a existat vreun răspuns, cunoaștem însă consecințele acelei politici promovate care a dus la instaurarea unei dictaturi regale în România, soldate cu rapturile teritoriale din 1940 [19, p. 44].

În 1938, Daniel Ciugureanu a fost medic-primar al Serviciului de Urologie pe lângă Spitalul „I. Cantacuzino” din București. Tot atunci a devenit inspector general sanitar-tehnic în specialitatea chirurgie și urologie pe lângă Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale. În anii celui de-Al Doilea Război Mondial a participat în calitate de medic militar în grad de colonel pe frontul de Est. Se pensionează în 1946.

Conform mărturiilor istoricilor C.C. Giurescu și Ion Nistor, Daniel Ciugureanu ar fi decedat la 6 mai 1950, în Turda, în timpul transportării foștilor demnitari de stat la închisoarea Sighet, suferind un atac de congestie cerebrală. Potrivit evidenței securității comuniste, a decedat la 19 mai 1950, în penitenciarul Sighet [6, p. 292-296], [20, p. 184-188].

Moartea lui Daniel Ciugureanu a survenit în circumstanțe suspecte. Cercetând actele de deces, se constată tendința de falsificare intenționată și totodată, se constată și ignoranța scribilor care au completat actele. Conform lor, Daniel Ciugureanu este Dumitru Ciugreanu, iar conform actelor de deces (au existat două acte de deces emise în perioade diferite, unul se păstrează în familia Ciugureanu, altul la închisoarea Sighet), tatăl lui nu mai e Alexandru, ci Gheorghe, mama nu mai e Ecaterina, ci Ana, data și luna nașterii nu mai sunt 9 decembrie 1885, ci 10 martie 1885, la rubrica „ocupația”

este scris „fără ocupație”. Se presupune că a fost îngropat în „Cimitirul săracilor” din Sighetul Marmației (Fig. 3).

În Cimitirul din Sighet, a fost sfințită o Troiță din lemn de stejar având pe una din părți basorelieful lui Daniel Ciugureanu. Deoarece mormântul lui n-a fost descoperit la închisoarea Sighet, a fost instalată o cruce, iar în Cimitirul Cernica București fiul său, Gheorghe Ciugureanu, a înălțat un cenotaf [11, p. 95-96], [21, p. 17], [22, p. 321-332].

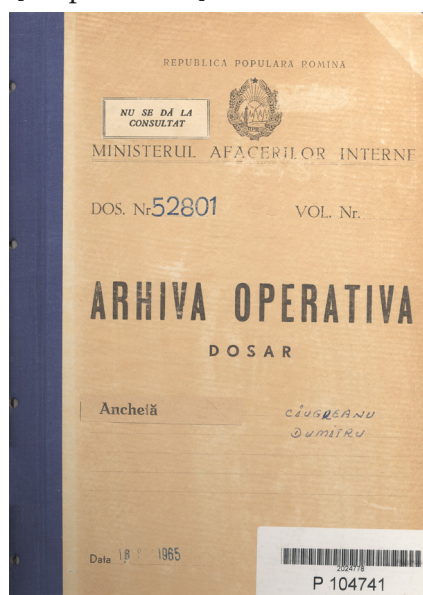

Fig. 3. Coperta Dosarului cu nr. 52801. Anchetă pe numele Ciugreanu Dumitru, data 16 sep. 1965. Arhiva MNIR.

Ion Pelivan (n. 1 aprilie 1876 – d. 25 ianuarie 1954). Născut în satul Răzeni, județul Chișinău. Absolvește Seminarul Teologic din Chișinău (1898), apoi Facultatea de Drept a Universității din Dorpad (1903). Unul dintre cei mai consecvenți luptători basarabeni. În anii studenției, este arestat ca membru activ al „pământeniei” basarabene și deportat în Nordul Rusiei. Se stabilește cu traiul în Bălți (1907–1916), adună o bogată bibliotecă românească, organizează cercul de intelectuali cu profunde aspirații naționale. Editează revista în limbă română *Basarabia* (1906–1907).

Participă la crearea Partidului Național Moldovenesc, membru al Societății Culturale Moldovenești. Ales deputat în Sfatul Țării, mandat de deputat valid înregistrat cu nr. 158 din

21 noiembrie 1917 până la 27 noiembrie 1918 [9, p. 808], din partea Congresului Militarilor Moldoveni. Aderă la Frațiunea Blocul Moldovenesc, care îl propune la funcția de Președinte al Sfatului Țării. Maturitatea lui politică și analiza situației existente l-a făcut să cedeze acest post lui Ion Inuleț, o persoană agreată mai mult de deputații minorităților naționale din cadrul Sfatului Țării. Odată cu crearea RDM, în cadrul Directoratului General, ocupă funcțiile de ministru al Justiției și ministru de Externe, calitate în care a participat la Conferința de Pace de la Paris (1919–1920).

După Unire, ocupă funcția de Ministru de Justiție în Guvernul României (1919–1920), deputat, în mai multe legislaturi, din Parlamentul României, membru al Partidului Național-Țărănesc. Conducător al filialei din Basarabia a Asociației de Cultură *Astra* (1927–1936). Este arestat și închis în Penitenciarul din Sighet, unde a și decedat. Reînhumat la Cimitirul Cernica din București, alături de mormântul lui Pantelimon Halippa și a cenotafului ridicat în memoria lui Daniel Ciugureanu [5, p. 276-277], [11, p. 96], [23, p. 416].

În concluzie voi veni cu un citat al ilustrului scriitor român Romulus Rusan, care afirma: „Venerația față de victimele comunismului nu trebuie să ia doar forma lacrimii, a florilor depuse și a liniștii necesare reculegerii, ci a unei cercetări active, din care să reiasă caracteristicile istorice ale fenomenului totalitar. Suferința noastră trebuie studiată și cunoscută de noi înșine, dar și de alții, pentru că lacrimile se zvântă, florile se ofilesc, dar documentele rămân și ele se transformă în istorie”.

Referințe bibliografice:

1. Boboc, Daniel-Valeriu. *Integrarea Basarabiei în România Mare-pentru un nou demers istoriografic*, În: Pro Basarabia – repere istorice și naționale, Iași, 2007.
2. Diaconescu, Marius. *Portrete de români basarabeni care au făcut Unirea în 1918*, În: Revista Historia, An. XVI, nr. 170, martie, București, 2016.
3. Cimpoșu, Dorin. *Republica Moldova între România și Rusia 1989–2009*. Chișinău: Editura, Casei Limbii Române „Nichita Stănescu”, 2010, 428 p.
4. Chiriac, Alexandru. *Mic dicționar al membrilor Sfatului Țării din Chișinău (21 noiembrie 1917 – 27*

noiembrie 1918). București: Editura Fundației Culturale Române, 2001.

5. Colesnic, Iurie. *Generația Unirii*. Chișinău: Museum, 2004, 543 p.
6. Basciani, Alberto. *Dificila Unire. Basarabia și România Mare (1918–1940)*, Chișinău: Cartier, 2018, 428 p.
7. Postică, Elena. *Deputații Sfatului Țării represați la 1940*. În: Cugetul, martie, 1998.
8. Postică, Elena; Praporșic, Maria; Stăvilă, Vera. *Cartea memoriei. Catalog al victimelor totalitarismului comunist*. Chișinău: Editura Știința, 1999, Vol. I, 466 p.
9. Țurcanu, Ion. *Sfatul Țării. Documente. Proce-se-verbale ale ședințelor în plen*. Chișinău: Știința, 2016, 824 p.
10. Postică, Elena; Belous, Vera; Stăvilă, Vera. *Cartea memoriei. Catalog al victimelor totalitarismului comunist*. Chișinău: Știința, 2003, Vol. III, 424 p.
11. Povestca, Anatolie. *Deputații Sfatului Țării care au avut de suferit de pe urma regimului totalitar comunist*. În: Collegium Mediense IX, Comunicări Științifice XVIII, Mediaș 2019, p. 87-99.
12. Țurcanu, Ion. *Sfatul Țării. Istoria zbuciumată a unei importante instituții politice basarabene din anii 1917–1918*. Chișinău: ARC, 2018, 428 p.
13. Povestca, Anatolie. *Legitimitatea prezenței trupelor române în Basarabia. Reacția populației autohtone față de această prezență*, În: Tyrageția, Istorie Muzeologie, serie nouă, Vol. XII [XXVII], nr. 2, Chișinău, 2018, p. 167-178.
14. Postică, Elena; Belous, Vera; Stăvilă, Vera. *Cartea memoriei. Catalog al victimelor totalitarismului comunist*. Chișinău: Editura Știința, 2005, Vol. IV, 440 p.
15. Chiriac, Alexandru. *Mic dicționar al membrilor Sfatului Țării din Chișinău (21 noiembrie 1917–27 noiembrie 1918)*. În: Patrimoniul, 1991, nr. 2, p. 81.
16. Negrei, Ion. *Patrioți basarabeni întemnițați în închisoarea din Sighet: Pantelimon Halippa (1883–1979); Daniel Ciugureanu (1885–1950); Ioan Pelivan (1876–1954); generalul Ioan Râșcanu (1874–1952)*, În: Cugetul, 2007, nr. 3, p. 34-35; În: Patrimoniul, Chișinău, 1991, p. 44-45.
17. Constantin, Ion; Negrei, Ion. *Pantelimon Halippa. Apostol al Basarabiei*. Chișinău: Notograf Prim, 2013, 736 p.
18. Tașcă, Mihai. *Daniel Ciugureanu – prim-ministru al independenței și al Unirii Basarabiei cu România*. În: Revista română, Anul XXIV, nr. 1-2, (91-92), Iași, 2018.
19. Baci, Gheorghe. *Daniel Ciugureanu în contextul istoriei*, Chișinău 2017, 96 p.
20. Roșca, Nuțu. *Basarabia și ministrul întregitor Daniel Ciugureanu*. Chișinău: Editura Prut Internațional, 2010, 272 p.

21. Tarlapan, Efim. *Daniel Ciugureanu un prim-ministru al neamului nostru și al neamurilor mele*. Chișinău: Editura Labirint, 2010, 40 p.

22. Povestca, Anatolie. *Daniel Ciugureanu (1885–1950), personalitate marcantă a neamului românesc*. În: *Tyragetia, Istorie Muzeologie*, serie nouă, Vol. XII[XVII], nr. 2, Chișinău, 2018, p. 321-332.

23. Constantin, Ion; Negrei, Ion; Negru, Gheorghe. *Ioan Pelivan: părinte al mișcării naționale din Basarabia*, Ediția a II-a, revăzută și completată. Chișinău: Notograf Prim, 2012, 416 p.